

SEPTEMBER 2020

CULTURE

Verbrand glas

ROY VAN
DER WIELEN

Tussen 1982 en 1985 zijn op de hoek van de Voorstraat en de Visstraat de resten opgegraven van het Dordtse Franciscanerklooster dat daar van de 13de tot ver in de 16de eeuw gevestigd was. Op een 14de-eeuwse mozaïekvloer werd destijds een bijzondere vondst gedaan. Scherven vlakglas met een verfijnde beschildering: fragmenten van de gebrandschilderde ramen van de kloosterkerk. Het kwetsbare glas heeft jarenlang onaangeroerd in het depot gelegen, maar onlangs is het geconserveerd.

1.

2.

3.

Drie stadia van glas in verval.

1. Helder glas met zijn natuurlijke olijfgroene kleur.
2. Een netwerk van haarscheurtjes versluiert de helderheid en kleur van het glas.
3. Het glas is veranderd van structuur, is ondoorzichtig en valt uiteen bij lichte aanraking.

Legpuzzel

Is dit glas? Van een groot deel van deze glasvondst kun je dat terecht afvragen. In een vergevorderd stadium van verval lijkt archeologisch glas weinig meer op glas, maar meer op kruimelig aardewerk dat bij de lichtste aanraking uiteenvalt. Opvallend genoeg bevinden zich tussen de scherven ook stukken helder glas waarop de tand des tijds nauwelijks sporen heeft nagelaten. Het glas is van het type 'potasglas', dat bekend staat om de olijfgroene kleur. De samenstelling van de in Dordrecht gevonden scherven is typerend voor potasglas uit de 15de eeuw. De brandschildering (in dit geval ook wel *grisaille* genoemd) is aangebracht door verf op basis van metaaloxides in een glasoven in te laten branden op het glas.

Om met deze bijzondere legpuzzel aan de slag te kunnen, zijn de fragiele scherven eerst volledig geïmpregneerd met een transparante kunsthars. Door het glas op deze manier te conserveren werd het mogelijk grotere fragmenten samen te stellen, te verlijmen en klaar te maken voor expositie.

Twee voorbeelden van scherven met opvallend slingerende breukvlakken, typerend voor glas gesprongen door grote hitte.

Het glas is in een vergevorderd stadium van verval. De schildering is nog maar nauwelijks zichtbaar.

Een vergelijking tussen het glas van het Dordtse Franciscanerklooster en een Bijbels tafereel op één van de ramen van de kathedraal Saint-Étienne de Bourges.

Tekening uit *Dictionnaire Raisonné de l'Architecture Française du XIe au XVIe siècle* (Eugène Viollet-le-Duc, 1859)

Brand

Het vermoeden bestond al dat het Franciscanerklooster zwaar getroffen was door de grote stadsbrand van 1457. De grillig slingerende breuken en barsten in een aantal scherven bevestigen het. Dergelijke breuklijnen zijn kenmerkend voor vensterglas dat is gesprongen onder invloed van grote hitte.

Een reconstructie

Het vereist nogal wat verbeelding om je op basis van de scherven een voorstelling te

vormen van de oorspronkelijke ramen. Op enkele scherven zijn details te zien van geplooid kleding, een aanwijzing dat er op de ramen één of meerdere scènes met (Bijbelse) figuren stonden afgebeeld. Verder zijn vooral krullende ranken met kleine vruchtjes, acanthusbladeren en enkele felrode bloemen aangetroffen, tegen een fijn gearceerde achtergrond.

Vergelijkbare voorbeelden van originele middeleeuwse glaskunst *in situ* zijn zeld-

zaam, zeker in Nederland. Een belangrijke bron zijn de boeken van de 19de-eeuwse Franse architect Eugène Viollet-Le-Duc, die veel middeleeuwse architectuur tot in detail heeft vastgelegd.

De reconstructie van de Dordtse ramen blijft een puzzel, maar het subtiel gekleurde glas moet in combinatie met de contrasterende schildering een prachtig effect hebben gehad in de middeleeuwse kloosterkerk. <

Een vergelijking tussen het glas van het Dordtse Franciscanerklooster en één van de grisaille-ramen van de kathedraal Saint-Étienne d'Auxerre. Tekening uit *Dictionnaire Raisonné de l'Architecture Française du XIe au XVIe siècle* (Eugène Viollet le-Duc, 1859)

